

Ancak Ebü Ali'nin bu görüşü İbnü's-Salâh ve diğer âlimler tarafından aynen kabul edilmemiş ve bazı yorumlara tâbi tutulmuştur (bk. el-CÂMİÜ's- SAHİH).

Kaynaklarda Ebü Ali en-Nîsâbü'rî'nin hadis sahasında eserler verdiği kaydedilmekteyse de büyük bir ihtimalle bu kitaplar günümüze kadar gelmemiştir.

Ebü Ali 15 Cemâziyelâhir 349'da (12 Ağustos 960) Nişâbur'da vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 71-72; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, VI, 396; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, V, 332-333; Zehebî, *Tezkiretül-huffâz*, III, 902-905; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, XVI, 51-59; Sübkî, *Ṭabaḳât*, III, 276-280; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 236; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, III, 324; İbnü'l-İmâd, *Şeze-rât*, II, 380.

SELÂHADDİN POLAT

EBÜ ALİ es- SADEFİ

(أبو علي الصدي)

Ebü Ali el-Hüseyn b. Muhammed b. Fırrüh b. Hayyûn b. Sükkere es-Sadeî (ö. 514/1120)

Endüslü hadis, fıkıh ve kıraat âlimi.

İbn Sükkere lakabıyla tanınır. Aslen Sarakusta'ya (Zaragoza) 4 mil uzaklıkta-ki Menzilü Mahmûd adıyla bilinen köyden olup 454 (1062) yılı dolaylarında burada doğdu. Doğum tarihini 450 (1058) ve 452 (1060) olarak zikreden kaynaklar da vardır. Sadeî nisbesini hangi sebeple aldığı kesin olarak bilinmemektedir.

Ebü Ali es-Sadeî tahsil hayatına doğduğu çevrede Kur'an dersleri olarak başladı. Daha sonra başta Sarakusta'da Ebü'l-Velîd el-Bâcî, Belensiye'de (Valencia) İbn Dilhâs Ahmed b. Ömer el-Uzrî, Meriye'de (Almaria) Ebü Abdullah Muhammed b. Sa'd'un el-Karavî olmak üzere Endülüs'ün tanınmış âlimlerinden hadis öğrendi. Rızkullah et-Temîmî İbn Hayrûn, Ebü Amr ed-Dânî'nin talebesi Hasan b. Muhammed b. Mübeşşir gibi kurrâdan çeşitli rivayetleriyle ilm-i kırâat okudu. Hadis ilmine olan ilgisi sebebiyle bu alanda daha da ilerlemek için 1 Muharrem 481'de (27 Mart 1088) Endülüs'ten ayrılarak Afrika'ya geçti ve Kayrevan yakınlarındaki Mehdiye şehrinde bu çevrenin ileri gelen âlimleriyle tanıştı. Daha sonra Mekke'ye gitti ve hac vazifesini yerine getirdi. Burada başta İmâmü'l-Haremeyn lakabıyla anılan Hüseyin b. Ali et-Taberî ve İbn Ebü Rendeka diye tanınan Ebü Bekir et-Turtuşî olmak üzere çeşitli âlimlerden faydalandı. Ay-

rica İslâm dünyasından hac için Mekke'ye gelen pek çok âlimle tanışma fırsatı buldu. Mekke'den Basra'ya geçen Ebü Ali burada Ebü'l-Kâsım Abdülmelik b. Şegabe, Ebü Ya'lâ el-Mâlikî ve Ebü'l-Abbas el-Cürcânî ile buluştu. Daha sonra da Vâsıt üzerinden Bağdat'a gitti (16 Cemâziyelâhir 482/26 Ağustos 1089). Beş yıl kaldığı bu ilim merkezinde Ebü'l-Hüseyn et-Tuyûrî ve Bağdat'ın önde gelen muhaddisi İbn Hayrûn'dan istifade etti. Ayrıca beş yıl süre ile Şâfiî fakihî Ebü Bekir el-Kaffâl eş-Şâşî'nin fıkıh derslerine devam etti; hocasından Şâfiî fıkhına dair *et-Ta'likatü'l-kübrâ fi mesâ'ili'l-hilâf* adlı eserini dinledi ve yazdı. Cemâziyelâhir 487'de (Temmuz 1094) Bağdat'tan Şam'a geçen Ebü Ali es-Sadeî burada Ebü'l-Feth Nasr b. İbrâhim el-Makdisî ve Ebü'l-Ferec Sehl b. Bişr el-İsferâyînî gibi âlimlerden hadis öğrendi. Hocası Ebü'l-Feth de ondan üç hadis yazdı. Şam'dan Mısır'a gittiği anlaşılan Ebü Ali orada zamanın önde gelen muhaddisi Ebü İshak el-Habbâl'den hadis okudu ve icâzet aldı. İlmî seyahatinin son durağı olan İskenderiye'de ise Ebü'l-Kâsım Mehdî b. Yûnus el-Verrâk ve Ebü'l-Kâsım Şuayb b. Sa'd'dan faydalandı.

Safer 490'da (Şubat 1097) Endülüs'e dönerek Mürsiye'ye yerleşen Ebü Ali es-Sadeî şehrin caminde ders okutmaya başlayınca kısa zamanda şöhreti yayıldı, çeşitli yerlerden gelen pek çok talebe bilhassa kıraat ve hadis ilimlerinde kendisinden istifade etti. Talebeleri arasında daha önce kendilerinden ders okuduğu bazı hocaları da vardır (Kâdî İyâz, s. 130-131). Ebü Tâhir es-Silefî, İbn Beşkûvâl ve Kâdî İyâz gibi tanınmış kişiler onun önde gelen talebelerinden olup bunlardan İbn Beşkûvâl kendisinden "bana icâzet veren hocaların en değerlisi" diye söz etmekte, Kâdî İyâz ise başta *Şahîh-i Buḫârî* ve *Şahîh-i Müslim* olmak üzere bazı eserleri baştan sona kadar kendisinden dinlediğini söylemekte ve -kısmen dinlediği kitaplarla birlikte- yirmi altı eserin adını zikretmektedir. Kâdî İyâz, Ebü Ali es-Sadeî'den faydalanan 200 kadar kişinin hal tercümelelerini *el-Mu'cem fi şüyûhi İbn Sükkere* adlı eserinde toplamış, İbnü'l-Ebbâr da aynı maksatla *el-Mu'cem fi aşhâbi'l-Kâdî Ebî 'Alî eş-Sadeî* (Madrid 1886) adıyla bir eser yazmıştır. İbnü'd-Debbâğ diye tanınan Yûsuf b. Abdülazîz el-Lahmî'nin de bu konuda bir *mu'cem** telif ettiği zikredilmektedir (İbnü'z-Zübeyr, VII, 208).

Hadis ilmine olan vukufu, *cerh ve ta'dîl** konusundaki engin bilgisi, hattatlığı ve üstün ahlâkı ile tanınan Ebü Ali es-Sadeî, özellikle Buhârî, Müslim ve Tirmizî'nin *el-Câmi'u's-şâhîh*'ini okutmakla meşgul oldu. Bizzat yazdığı pek çok eser arasında Buhârî ve Müslim'in sahihleri de bulunmaktadır (Ebü Ali es-Sadeî tarafından yazılan *Şahîhu'l-Buḫârî* nüshası ile ilgili bir inceleme yazısı için bk. Abdülhâdî et-Tâzî, XIX/1, s. 21-52).

Ebü Ali es-Sadeî 505 yılında (1111) Mürsiye kadılığına tayin edildi. Ancak bir süre sonra bu görevden ayrılmak istedi; isteğinin kabul edilmemesi üzerine de birkaç ay gözlandı ve Mürsiye'yi terk edip Meriye'ye gitti. Bir müddet burada kaldıktan sonra kadılık görevini kabul etmek zorunda kaldı. 507 (1113) yılının sonunda istifası kabul edilinceye kadar bu görevini sürdürdü. 508'de (1114) bu defa İsbiliye kadılığına getirilmek istendiyse de bu teklifi reddetti ve mazereti kabul edilinceye kadar evinden dışarı çıkmadı. Hayatının bundan sonraki döneminde ders okuttu ve ilimle meşgul oldu. Geçimini bazı arkadaşlarıyla birlikte yaptığı ticaretle sağladığı ve bu arada muhtelif eserler de telif ettiği anlaşılan Ebü Ali'nin eserleri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Ebü Ali es-Sadeî, Emîr İbrâhim b. Yûsuf b. Tâşfîn'le birlikte, Sarakusta'ya bağlı Kutünde (Kutende) mevkiinde müslümanlarla Fransızlar arasında meydana gelen bir çarpışmaya katıldı ve 25 Rebîülevvel 514'te (24 Haziran 1120) şehid oldu. Bu tarih bazı kaynaklarda 17 Rebîülâhir 514 (16 Temmuz 1120) olarak da zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâdî İyâz, *el-Ğunye* (nşr. Mâhir Züheyr Cer-râr), Beyrut 1402/1982, s. 129-138; İbn Beşkûvâl, *eş-Şıla*, Kahire 1966, I, 144-146; Dabbî, *Buḡyetü'l-mültemis*, s. 269; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, Beyrut 1399/1979, IV, 310; İbnü'z-Zübeyr, *Şilatü's-şıla* (nşr. E. Lévi-Provençal), Rabat 1937, VII, 208; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XIX, 376-378; a.mlf., *el-İber*, II, 403; a.mlf., *Tezkiretül-huffâz*, IV, 1253-1255; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcû'l-müzheb*, I, 330-332; İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-nihâye*, I, 250-251; Süyûtî, *Ṭabaḳâtü'l-huffâz* (Lecne), s. 455; Makkarî, *Nefḫu't-ṭib*, II, 90-93; a.mlf., *Ezhârü'r-riyâz* (nşr. Saîd Ahmed A'râbî v.dğr.), Rabat 1398-1400/1978-80, I, 21-22; III, 151-154; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1736; Anwar G. Chejne, *Muslim Spain*, Minneapolis 1974, s. 279; Abdülhâdî et-Tâzî, "Maḫ-tûta vahîde fi'l-âlem: Şahîhu'l-İmâm el-Buḫârî bi-hattî'l-Hâfız eş-Sadeî", *MİMA* (Kahire), XIX/1 (1973), s. 21-52; Moh. Ben Cheneb, "İbnü'l-abbâr", *IA*, V/2, s. 842.

TAYYAR ALTIKULAÇ